

חוברת לימוד והגות

חודש אלול

10 נושאים ללימוד ולדיון סביב שולחן החג

עשר שאלות מתוך שיעורו של הרב רפאל בניזרי "אלול: חשבון השנה":
החודש השנים־עשר כזמן שבו סוגרים את החשבונות, חטא העגל כחטא
המעגל, היראה שאינה פחד, זמן יהודי שהולך לאנשהו. ועד קריאת
הסליחות: ישן, אל תשקע בתרדמתך.

הרב רפאל בניזרי

תוכן הנושאים

נושאים להגות ושאלות לשיחה סביב שולחן חודש אלול

01	החודש השנים־עשר, חודש עריכת החשבון
02	לא לקדש את החול
03	העגל, או חטא המעגל
04	"שובי בתולת ישראל"
05	מדוע לא הייתה לכהן אדמה
06	לירא אינו לפחד
07	דפי לוח שנה שתולשים
08	השופר אינו צפירה
09	ארץ נכספת ומעוררת חשש
10	"ישן, אל תשקע בתרדמתך"

החודש השנים־עשר, חודש עריכת החשבון

הצגה

אלול הוא החודש השנים־עשר מתשרי, והשישי מיציאת מצרים. בשורשו, אומר הרב, יש הקציר: פרי השנה כולה. הוא עושה אותו מיד לחודש החשבון.

השאלה

מה פירוש "לעשות חשבון" של שנה, אם דבר ממה שנחוזה אינו יכול להימחק?

התשובה

אלול: הקציר, ובארמית — החיפוש, החקירה.

כשם שנעשה מאזן בכל עסק, האדם חייב, בחודש השנים־עשר, לראות היכן הוא עומד באמת. אלול הוא הקציר, כלומר מחירה של השנה כולה; בארמית הוא החיפוש, החקירה: הזמן שבו הולכים לחפש מה הניבה השנה באמת.

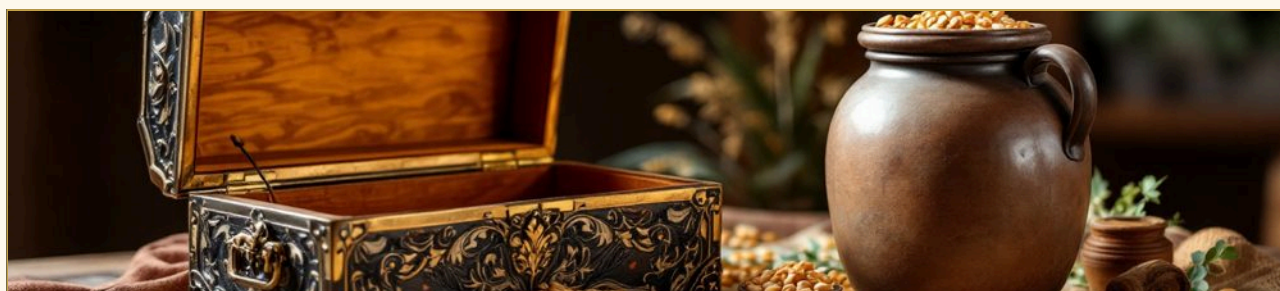
אנו נקראים לחדש, לשקם את היחס שיש לנו עם הכתוב, עם הקודש, עם האדם — עם האדם הזה השוכן בתוכנו, האדם היפה הנבנה מאדם הראשון. ואנו ארבעים יום לפני מתן הלוחות השניים, ביום הכיפורים.

מסקנת הרב

האדם חייב, בחודש השנים־עשר, לראות היכן הוא עומד באמת.

לקח לשולחן

כולנו יודעים לערוך רשימה של מה שעשינו; נדיר יותר לשאול מה זה הניב. יאמר כל אחד את "קציר" שנתו: דבר אחד שצמח באמת, ואחד שלא הניב דבר.

הצגה

עוד לפני שהוא פותח את החודש, הרב מזהיר מפני פיתוי של כל הדורות: לעדכן את תורת התורה, לעמת אותה עם בעיית היום, להציגה בביטוי הטוב ביותר.

השאלה

מה מסוכן ברצון להפוך את התורה ל"אקטואלית"?

התשובה

הרב: "קידשנו את החול במקום את כתבי הקודש".

בין שנרצה ובין שלא, אנו נוטים תמיד לעדכן את תורת התורה. וכשאנו מעדכנים אותה, אנו מעמתים אותה עם בעיית היום. עימות זה גורם לכך שבדרך זו או אחרת אנו פוגעים במקורות, בייחודו עצמו של דבר ה'.

פעמים רבות, הדגש על הצורה, על הביטוי, על התרגום, על הפירוש, שינה את עצם תוכנו של המסר האלוהי. הדבר הופך את המצוות ואת דבר התורה לטפלים ביחס לפירוש הפילוסופי שרוצים להפיק מהם. יש להזהר.

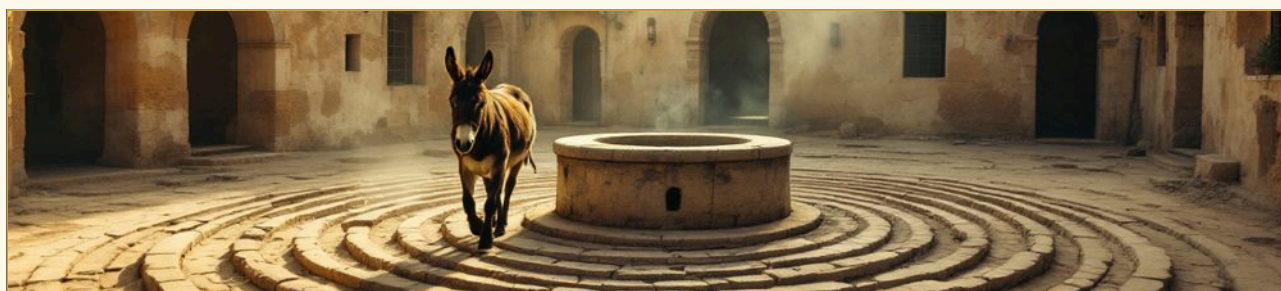
בייפוי יהדותנו נפלנו בפח של הצורות היפות, והזנחנו את התוכן. ניסינו לקדש את החול על חשבון מה שהתורה עצמה קידשה.

מסקנת הרב

בייפוי יהדותנו נפלנו בפח של הצורות היפות, והזנחנו את התוכן.

לקח לשולחן

כשאנו מדברים בדברי תורה ליד השולחן, האם אנו מחפשים מה אומר הכתוב, או מה שמאשר את מה שחשבנו כבר? יזכיר כל אחד מצוה שהוא אוהב בעיקר בגלל "המסר" שלה, ויאמר מה היא דורשת באמת.

הצגה

בראש חודש אלול מחמץ משה להתבודד בסיני לכתיבת הלוחות השניים. הסליחה שניתנה אז נוגעת לחטא מוגדר: עגל הזהב. הרב רואה בו חטא שאינו שייך לעבר, משום שהוא חוזר.

השאלה

מדוע חטא עגל הזהב הוא חטא "מחזורי" — ובאיזו צורה הוא חוזר אצלנו?

התשובה

"עגל" ו"עיגול".

הלוחות הראשונים לא היו מתאימים: הם נכפו כולם מלמעלה, ולא תאמו את מה שהעם יכול היה לעשות באמת, את מה שיכול היה לאמץ. השניים מלווים בתנועה של תשובה ובסליחה: סליחת חטא העגל.

חטא זה מחזורי: הוא חוזר, כמו חטא אדם הראשון. העגל הוא עיגול, המעגל. זה כשמתיישים בשגרה, וגם מצוות התורה נעשות פשוטות כל כך שאנו עושים אותן בלי כוונה, בלי להפנים אותן בעומק עומקנו.

סליחת אלול נוגעת גם בלבול: העם בלבב בין קדושת משה לקדושת הקב"ה, הוא השליך על משה את כוחו של הבורא. אנו חייבים בכבוד ובמורא כלפי רבותינו וחכמינו — אבל לא עד כדי לעשותם אלילים, ולא נקודת ציון מוחלטת.

מסקנת הרב

העגל הוא עיגול, הוא המעגל.

לקח לשולחן

איזו מצוה אנו עושים אצלנו "במעגל", בלי לחשוב עליה עוד? יבחר כל אחד אחת ויאמר איזו כוונה היה רוצה להחזיר אליה עד יום הכיפורים.

הצגה

לתרופה לשגרה יש שם: מילת הלב. ומזל חודש אלול הוא הבתולה. הרב קורא את השניים יחד, לאור קריאתו של ירמיהו הנביא.

השאלה

מה יכול להיות פירושו של "למצוא שוב את הבתוליות" לאדם שכבר חי, נאבק וטעה?

התשובה

"שובי בתולת ישראל" (ירמיהו לא, כא).

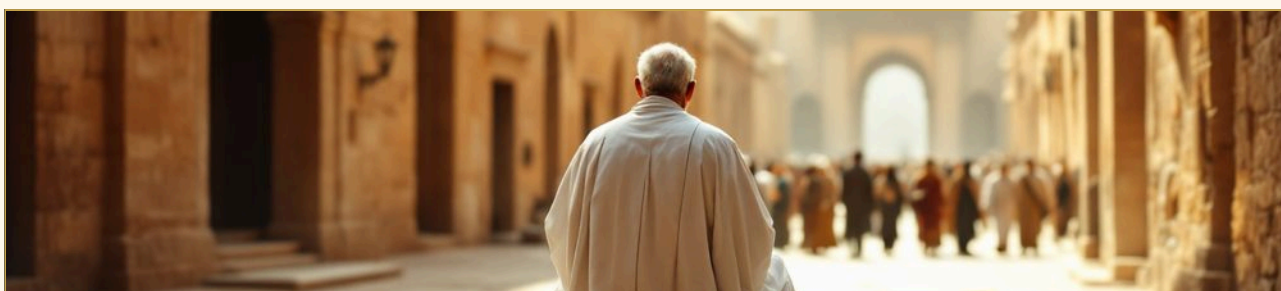
אין זה משחק מילים: זה רעיון שחכמינו תרגמו בחיפוש אחר בתוליות. "שובי בתולת ישראל": צריך למצוא שוב את בתוליות הרוח הזו. אנו עומדים מול ניסיונות רבים לאורך החיים, ואי אפשר שלא גררנו במקום כלשהו אבק, חול, בוץ במה שעשינו. צריך להבריק את כל זה בזכות חודש אלול. שכן אלול נקרא חודש הרחמים: החודש שבו סלח הקב"ה לעמו.

מסקנת הרב

צריך למצוא שוב את בתוליות הרוח הזו.

לקח לשולחן

איזה "בוץ" מן השנה הזו עדיין דבוק לנעלינו — מריבה, טינה, הרגל רע? יאמר כל אחד מה היה רוצה "להבריק" לפני ראש השנה.

הצגה

חודש אלול נפתח בפרשת שופטים: "שפטים ושטרים תתן לך". עד היום אנו מתפללים "השיבה שופטינו כבראשונה". הרב נעצר על אלה שצריכים לשמש נקודת ציון לעם.

השאלה

מדוע אלה המחנכים ושופטים את העם לא היו צריכים להחזיק בדבר?

התשובה

"שפטים ושטרים תתן לך" (דברים טז, יח); "ה' הוא נחלתו" (דברים יח, ב).

כשהמשפט מניח להיבטים פוליטיים, לקומבינות פנימיות, להטות, אין עוד, למרבה הצער, נקודת ציון לעם. ונקודת הציון היא הכהן, היא הרב המחנך, היא השופט: הם מחנכי העם, אלה המציבים עצמם כדוגמה.

לכן לא היה לכהן חלקת אדמה לעבד, לא היה עליו להשקיע בנכסים, ולא להיות לו עיסוק אחר מלבד להקדיש עצמו לענייני עמו. בישראל, ה' הוא קניינם, נחלתם: עליהם להיות לרשות העם.

העם חייב לדאוג לצורכיהם. אבל הכהנים לא היו צריכים להיות טרודים בנכסיהם, בעושרם, ברצון לקבל מתנות: היה צריך לשמור על המשפט ועל החינוך מכל נטייה סובייקטיבית, מכל כיוון פרטי.

מסקנת הרב

היה צריך לשמור על המשפט ועל החינוך מכל נטייה סובייקטיבית.

לקח לשולחן

מי הם אצלנו "נקודות הציון" — הורים, מורים, סבים? ומה עלול לגרום לעצותינו להיות פחות חופשיות: האינטרסים שלנו, הנוחות שלנו, המוניטין שלנו?

הצגה

בקול השופר, אומר הרב, עלינו למצוא שוב את יראת השמים שאיבדנו. אבל המילה מפחידה. ובכל זאת אומרים חכמינו שהעולם נברא כדי ללמד את האדם לירא.

השאלה

מה ההבדל בין יראת לפחד — ומדוע נברא העולם כדי ללמדנו לירא?

התשובה

"והאלקים עשה שיראנו מלפניו" (קהלת ג, יד).

לירא אינו לפחד. הפחד הוא איום מבחוץ. היראה, לעומתו, היא פשוט ההכרה שלא הכול תלוי בנו: אנו שותפים למפעל, לתכלית, אבל מעל האדם יש בורא המנהל את העולם, ומנהל אותו בפרוסות של ימים.

וכך, כיבוד ההורים מלווה ביראה; גם כבוד הרב: זו דרך להכיר בכבודו. היראה היא המחזיקה אותנו דרוכים לפני מלך שאנו מכבדים. כיצד לא תהיה לנו לפני מלך מלכי המלכים?

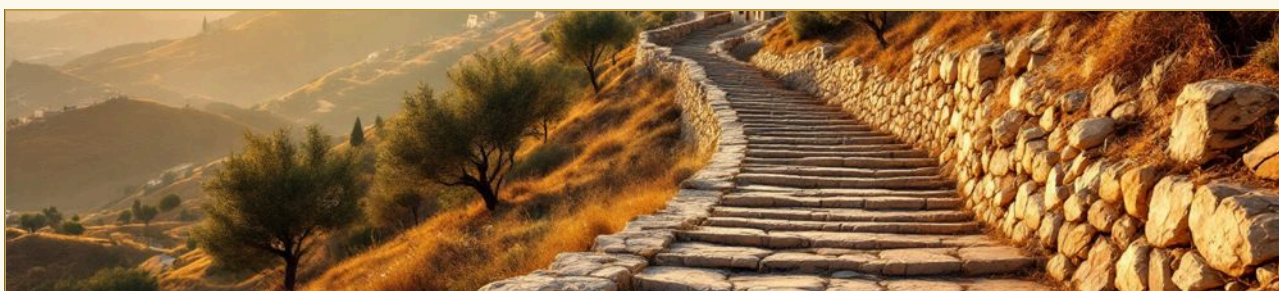
עבודת ה' האמיתית היא זו המחזיקה אותנו דרוכים מול מה שאנו עושים: לא מתוך פחד, אלא משום שאנו רוצים בכל מחיר להצליח במה שאנו עושים, ואנו חוששים לאבד את כוחותינו, לא לעמוד בניסיונותינו.

מסקנת הרב

לירא אינו לפחד.

לקח לשולחן

מה "מחזיק אותנו דרוכים" עכשיו — מפעל, מבחן, ילד? האם זה פחד, או היראה הזו הרוצה להצליח? יאמר כל אחד במה הוא חושש להיכשל השנה, ומדוע זה חשוב לו.

הצגה

ללוח העברי ייחוד: לימים אין שם — יום ראשון, יום שני... —, רק השבת נושאת שם. גם לשבועות ולשנים אין. רק לחודשים יש שם, שאול מבבל וטעון במשמעות חדשה.

השאלה

מה פירוש לחיות "בשולי זמנו" — ומדוע רואה הרב בכך עבודה זרה?

התשובה

שבת, שמיטה, יובל: זמן המכוון אל האלף השביעי.

יום שעובר אינו מתחדש ביום אחר: היום האחר שונה מאתמול, הוא תרומה אחרת, זמן אחר. יש זמן שאין לו התחלה ואין לו סוף, זה שמקצב את ההיסטוריה של כלל האומות. ההיסטוריה של העם היהודי, לעומת זאת, בנויה על זמן שיש לו התחלה, תכלית, מטרה.

בשבוע זו השבת; במחזור השנים, השמיטה; כל חמישים שנה, היובל, ראייה מחודשת של ההיסטוריה. וכל זה מכוון אל האלף השביעי: ערב האלף השביעי הוא כערב שבת.

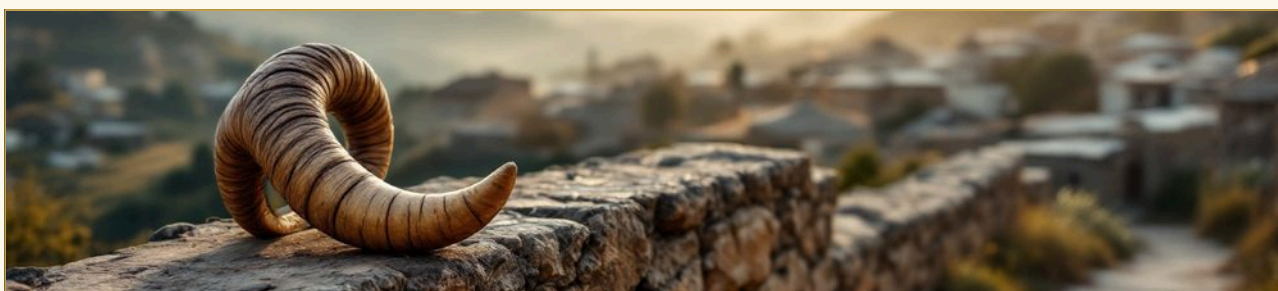
איננו חיים בזמן ריק שצריך למלא אותו: לזמן יש תוכן. או שמאמצים את הזמן, ואז הולכים בכיוון הנכון; או שחיים בשולי הזמן הזה. שכן ההגדרה הראשונה של עבודה זרה היא לא לראות מכלול בהתפתחות ההיסטוריה, ולראות את החיים כדפי לוח שנה שתולשים יום אחר יום.

מסקנת הרב

לזמן יש תוכן.

לקח לשולחן

האם השבוע שלנו דומה לדפים שתולשים, או לדרך אל השבת? יאמר כל אחד מה "הכינה" בו השנה הזו, כשם שערב שבת מכין את השבת.

הצגה

תוקעים בשופר מן היום השני של אלול. האר"י ז"ל וספר יצירה מקבילים כל חודש לכוח של האדם: לאלול, זו ההליכה, ברגל שמאל. הרב לומד מכך מה מצפה השופר מאיתנו.

השאלה

מפני מה מזהיר אותנו שופר אלול, ומה הוא מבקש מאיתנו לעשות?

התשובה

ספר יצירה: שנים־עשר החודשים ושנים־עשר כוחות האדם.

השופר הוא קריאה למצוא שוב את היראה שאבדה. כשמתיישבים בשגרה, סובלים מביטחון עצמי מופרז: אנו חושבים שאנו אדוני הכול, וחוטאים בגאווה. אפשר להיות איש הלכה, שומר מצוות מאוד: אנו מתיישבים כל כך בנוחות ביחסנו עם השם, עד שאנו מגיעים לבלבל בין ה"אני" לבין ה"אתה".

אז אנו שוכחים את הממד העליון של מי שחומק מכל השגה: ממד ההתעלות וממד העתיד. ואנו מאבדים את כל פרי השנה, את כל קציר השנה.

אלול הוא ההליכה ברגל שמאל: החודש שבו נבחנת מחויבותו של האדם בעולם. אילו נשמעה צפירה בעיר, כולם היו רצים למקלטים. השופר, לעומת זאת, מבקש ממך להתבונן בתוכך: איבדת את חוש הדיבור, את כיוונך בחיים — צריך לחזור אליו.

מסקנת הרב

אז אנו מאבדים את כל פרי השנה, את כל קציר השנה.

לקח לשולחן

באיזה תחום נעשינו בטוחים כל כך בעצמנו שאיננו מקשיבים עוד לאיש? יאמר כל אחד היכן יש לו הרושם שהוא "כבר יודע" — ומה יוכל לגלות שם אם ישוב לצאת לדרך.

הצגה

אחרי שופטים באה כי תבוא: "והיה כי תבוא אל הארץ..." הרב קורא בה מתח שהתורה אינה מסתירה: היא כל כך נכספה להתיישבות העם בארצו — וכל כך חששה ממנה.

השאלה

מדוע חוששת התורה ממה שהבטיחה: התיישבות העם בארצו?

התשובה

"והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה" (דברים כו, א).

התורה כל כך נכספה להתיישבות העם היהודי בארץ הזו — אבל ככל שנכספה אליה, כך חששה ממנה. מדוע? משום שלהכות שורש באדמה ולחשוב שבזכותי, בזכות כוחי, הצלחנו לבנות ארץ, זהו חורבן העם: חורבנו הפנימי.

זו פרשת הקללות שאנו קוראים לפני ראש השנה, ואנו מסיימים אותה בבקשה "תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה".

והברכה היא שהעם היהודי, גם אם הוא רוצה להרוס את עצמו, נשאר קיים. ה' שומר עליו. מה שצריך הוא שנכיר בכך — ושגלה, בארבעים הימים האלה, את הרצון לצאת מן השגרה, מאפרוריות החיים.

מסקנת הרב

לחשוב שבזכות כוחי הצלחנו: זהו החורבן הפנימי של העם.

לקח לשולחן

על אילו הצלחה של השנה אנו מתפתים לומר "זה בזכותי"? יזכיר כל אחד את אלה — ואת מי — שבלעדיהם לא הייתה מתרחשת.

"ישן, אל תשקע בתרדמתך"

הצגה

הספרדים מתחילים את הסליחות בראש חודש — ארבעים יום —, והאשכנזים כמה ימים לפני ראש השנה. אין זה משנה איזה מנהג, אומר הרב: מה שחשוב הוא הקריאה שהן נושאות, כפי שניסח אותה, לדבריו, רבי יהודה הלוי.

השאלה

מה מבקשת קריאה זו מן הישן — ומדוע היא מדברת אליו על מעמד מיוחד?

התשובה

פיוט מן הסליחות, שהרב מייחס לרבי יהודה הלוי, הקורא לישן שלא ישקע בתרדמתו.

ישן, אל תשקע בתרדמתך; עזוב את קלקולך; התרחק מדרך חיייהם של כל שאר בני האדם. אינך כמותם. כשם שאתה תובע מעמד לעצמך ולמשפחתך, מתוך כבוד, מתוך הערכה עצמית, דע שבמשפחת העמים יש לך מעמד מיוחד.

שא ענייך למרום, לעבוד את הצור שקדם לכול; ואם לא, האם לא ייעלמו ניצוצות אורך שלך בחושך? התבונן שוב בקריאה, ביופייה, ושאב ממנה השראה.

הוא יצר אותך בצלמו: הוא נותן לך את הזמן לברוא את האדם, האדם הזה שממדיו מקצה הארץ ועד קצה, אוניברסלי ובצלם ה' כאחד. והסליחות, הנאמרות בכל יום, הן המקיפות ומכשירות את תנועת השיבה הזו אל ה'.

מסקנת הרב

התבונן שוב בקריאה, ביופייה של הקריאה הזו, ושאב ממנה השראה.

לקח לשולחן

איזה יופי של הקריאה חדלנו לראות מרוב הרגל — נוף, פנים, סעודה? יציין כל אחד אחד מהם, ויאמר מה הוא משרה עליו לשנה הבאה.